

УДК 378.018.56.014.5-042.2 : [271.3-737 : 271.3/.4-78] (477.83-25)

СПРОБА ПОРІВНЯННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УСПЕНСЬКОГО БРАТСТВА ТА ТОВАРИСТВА ІСУСА У ЛЬВОВІ

Друздєв Олег

Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України
Україна, 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4
e-mail: oleg.druzdev@gmail.com

Вступні зауваги. Протягом історії Львів мав багато навчальних закладів різного ступеня й організації. Однак два з них особливо чітко виділялись на загальному фоні – це навчальні заклади Успенського Ставропігійського братства та Товариства Ісуса. При поверхневому погляді складається враження, що між ними велика різниця: різні структури, конфесії, можливості, методологічні основи, статус. Однак, як ми спробуємо показати у цій праці, при глибшому та ширшому ознайомленні з ними, це враження може змінитись. Для кращої ілюстрації спільних і відмінних рис обох закладів ми вирішили описати їх за наступною схемою: організація-засновник і рік утворення, програмний документ, фінансова основа, викладацький склад, програма навчання, відомі випускники.

Джерела й історіографія. Обидва навчальні заклади мають достатньо широку джерельну й історіографічну базу. Стосовно джерельної бази школи Ставропігійського братства, то найперше це документи фонду № 129 Центрального державного архіву в місті Львові (далі – ЦДДАУЛ) [45, арк. 1], низка документів, опублікованих у 3-х томах видання «Акты Юго-Западной России» [16; 17; 18], «Альбом братства», де вміщений «Порядок шкільний» [14], а також документи, розміщені у виданні «Пам'ятки братських шкіл на Україні» [48] та хрестоматії «Історія української школи та педагогіки» [30]. Насправді, це далеко не повний опис джерел, які стосуються даної теми й опис яких потребує окремого нарису. Історіографія питання налічує ще більше позицій, оскільки майже будь-яка тема, яка висвітлювала або історію братства, або загальний культурологічний нарис періоду так чи інакше зачіпав братську школу. Серед дослідників даного питання, найперше, слід відзначити Ярослава Ісаєвича, праці якого дають найбільш комплексне уявлення про навчальний заклад Успенської конфраатернії [26]. Серед інших праць дослідників, можна виділити роботу Мирона Капралія [31], Галини Антонюк [15], Мар'яни До-

линської [23], Наталії Кіт [33], Григорія Савчука [41] та низки інших вітчизняних і закордонних дослідників.

Мета: проілюструвати освітньо-науковий простір Львова у XVII-XVIII ст.

Завдання: визначити спільні та відмінні риси навчальних закладів Успенського братства та Товариства Ісуса у Львові й обґрунтувати їх значення у контексті зазначеної мети статті.

Стосовно навчального закладу Товариства Ісуса у Львові, то тут питання дещо гірше висвітлено архівно, однак не менш краще висвітлено історіографічно. Очевидно, найпершим і основним джерелом для висвітлення освітньої роботи єзуїтів є програмний документ, яким є «Ratio studiorum» [13]. У галузі історіографії варто відмітити таких дослідників як Тетяна Шевченко [47], Наталія Швець [46], Василь Кметь [35; 36] і низка польських дослідників, про яких буде згадано у роботі.

Навчальний заклад Успенського братства.

Організація-засновник, рік утворення.

Львівське Успенське Ставропігійське братство, 80-ті рр. XVI ст. [27]. Питання заснування школи при братстві є доволі дискусійним. Більшість дослідників виводять початки братства та школи з установчої грамоти 1586 р. патріарха Йоакима Доу, хоч зазначають, що перші спроби організувати школу були і раніше [27]. Однак, дана дата є найбільш вірогідною з двох причин: 1. З цього часу братство отримує організаційне оформлення та веде свою діяльність як окрема інституція; 2. Станом на 1586 р. братство вже мало обладнання для друкарні, яке викупило роком раніше [29, с. 140]. В основному програмовому документі «Порядок шкільний», вказано, що школу заклали 1588 р., після підтвердження установчої грамоти константинопольським патріархом Єремією [14, арк. 446]. Однак, зважаючи на те, що мова йде, де-факто, про підтвердження попередньо наданих прав,

вважаємо за відправною точкою історії школи саме 1586 р. Важливим моментом в організації навчального закладу стала її встановленість. У записі учнів школи з 1586 р. можемо зустріти дітей різного соціального походження та майнового статку, про що свідчать грошові суми, надані їх батьками [30, с. 57-60]. Дане твердження було записано у самому документі, в якому зазначалось, що школа закладена спільними зусиллями «народу руського... аж до вбогих вдовиць» [30, с. 58]. Важливим елементом функціонування як самого братства, так і школи стало право Ставропігії, яке забезпечило свободу від втручання церковної ієрархії. По факту, саме це право дало можливість Успенській конфраатернії вийти за рамки суто церковної організації [4, р. 282]. А це, у свою чергу, дало потужний поштовх для розвитку школи як багатопрофільного навчального закладу.

Програмний документ.

1586 роком датується «Порядок шкільний», за яким функціонувала братська школа. У ньому прописані всі основні моменти навчального процесу. Зокрема, перший пункт описує вимоги до вчителя – дидака. Зокрема, він повинен бути: «благочестивий, розумний, смиренний, не п'яниця, не блудник, не лихвар, ані сріблюбник, не чародій... але людина сприятлива благочестю, образ добрих...» [30, с. 58]. Прикладу вчителя надавалось великого значення: «...нехай будуть учні, як учитель їхній» [30, с. 58]. Як побачимо далі, цей момент був спільним і у латинській традиції, яку представляли єзуїти. Іншим цікавим моментом є наявність фактичного «контракту» між школою з однієї сторони і батьками учнів з іншої, в якому прописувалась сума, яку отримував вчитель за кожного учня [14, арк. 448]. Даний момент був характерним і для інших навчальних закладів. Однак, слід зазначити, що чітко встановленої плати за учня не було. Оплата здійснювалась «згідно з можливостями» батьків [20, с. 140]. Далі у документі прописані основні моменти навчального процесу, про які ми згадаємо нижче. Фактично, цей документ залишився незмінний до кінця існування братської школи. І, що цікаво, ліг в основу функціонування інших братських шкіл [28, с. 43].

Фінансова основа.

Як вже зазначалось навчальний заклад Ставропігії був заснований зусиллями «народу руського». Відповідно, фінансування повністю залежало від можливостей братства. Для ор-

ганізації діяльності школи з числа братчиків обирали окремих опікунів, на яких покладалось завдання стежити за її добробутом [27]. Першим джерелом надходжень стала вже згадана оплата батьків за навчання дітей. У середньому, станом на кінець XVI ст. сума становила від 10 до 12 грошів за дитину [16, с. 60]. Іншим джерелом були локальні фундації заможних людей з різних міст. Зокрема, у записі 1676 р. згадується гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний «зъ легации годной памяти небожчика Кунашовича Шагайдачного злотих сто шестьдесят... на то назначене для дозору школи...» [18, с. 580]. Загалом, окрім локальних цільових пожертвувань, окремого фінансування не було. Гроші виділялись з братської каси по факту потреби. Зокрема, у книзі надходжень і видатків зазначено, що за роботи по встановленню вікон – 3 злотих, теслі за його роботу заплатили копу грошей тощо [17, с. 343]. Однак, це не мало критичного впливу на значення та функціонування школи. Це можна простежити по викладацькому складу та кількості учнів з інших міст. Зокрема, щодо останніх варто зазначити, що їх присутність була достатньо вагомою. Навіть протягом XVIII ст. унії, на той час, братство неодноразово звинувачували у підтримці студентів-схизматиків, які найчастіше були вихідцями з Києва чи інших міст Наддніпрянщини [5, р. 112]. Очевидно, що львівська школа була одним з передових закладів того часу для людей східного обряду. Тому до школи братства, над яким, за висловом Олександрі Киричук «тяжкла понад столітня інерція боротьби проти унії, тому навіть після її прийняття деякі братчики далі дотримувались православ'я», далі їхали студенти з православних міст і сіл України [32, с. 99].

Деяку інформацію щодо освітніх потуг Ставропігії дає аналіз роботи типографії. Найперше, друкарня забезпечувала книгами школу. Завдяки цьому між ними встановлювалась пряма взаємозалежність [26, с. 128]. І, по факту, була основним джерелом прибутків для всієї конфраатернії [24, с. 21]. Про братську друкарню згадується вже у «фундаційних» документах патріарха Йоакима, де зазначається, що «панове міщани львівські школу закласти хочуть для навчання дітей... І купили друкарню письма словенського і грецького» [45, арк. 1]. Як встановили згодом, під друкарнею малося на увазі устаткування Івана Федорова, яке той віддав у заставу для покриття боргів, які оплатило братство [27, с. 139].

Варто відзначити, що друкарня, як і братст-

во, могли діяти ще до 1586 р., який став, як ми вже згадували, лише роком юридичного затвердження існуючого стану речей [31, с. 145]. Зокрема, Мар'яна Долинська зазначає, що братська друкарня розпочала свою діяльність у 1584 р. [23, с. 133]. З відкриттям школи постала потреба у забезпеченні її книгами для відповідних навчальних курсів. Зважаючи на викладання традиційних курсів «тривіуму» та «квадривіуму» серед видань типографії братства зустрічаємо такі книги як «Адельфонте», «Просфонима» та низка інших [43, с. 6]. Навіть у XVIII ст. братчикам вдалось надрукувати «Філософія Аристотелева по умствованію періпатетиков изданная» Михайла Козачинського [41, с. 32]. Крім цього, поповнювалась і сама бібліотека братства. Серед видань, протягом XVII ст. можна зустріти: «Хроніку» Мартина Бельського, «Історію Угорщини», праці Аврелія Августина, Іоанна Дамаскина, Еразма Роттердамського, Цицерона, Овідія, низка праць з риторики, діалектики та теології [18, с. 13-14, 32-33].

Бібліотечній справі приділяли чимало уваги, виділивши спеціальну посаду «витрикуша» (доглядача). Серед таких можна назвати Павла Лавришевича (1648 р.), Василя Леонтовича (1657 р.), Дмитра Дейму (1747 р.) [43, с. 20]. Книжками братчики не тільки користувались по прямому призначенню, а й в якості оплати у тій чи іншій потребі [33, с. 43]. Визначити конкретну суму фінансування школи є навряд чи можливим, але про її можливості та значення можна судити з викладацького складу та випускників.

Викладацький склад.

Братство з самого початку ставило за мету покращення рівня освіти серед православного населення [27]. Відповідно до викладацької роботи були запрошені найкращі кадри. Серед них протягом всього періоду існування школи можемо назвати таких: Стефан і Лаврентій Зизанії, Іван Борецький [27], Кирило-Транквіліон Ставровецький, Сильвестр Косів, Ісайя Трофимович [26, с. 138], Памво Беринда, Федір Касянович [44, с. 144], Іван Горбачевський [37, с. 133] і низка інших діячів. Варто відзначити, що між братськими школами відбувався постійний «обмін» вчителями. Найактивнішим цей процес був з Віленською школою. Так, наприклад, вже у кінці XVI ст. до Ставропігії надходять одразу кілька прохань відрядити «вчителя граматики та мов» [16, с. 74-76]. Ці прохання повторюються і в наступні роки.

У свою чергу, до Львова приїздить вчите-

лювати з Вільна Сильвестр Косів та Ісайя Трофимович [26, с. 138]. Аналогічна ситуація була й з іншими містами, де були братські школи. Часто викладачами ставали самі випускники з статусом бакалавра [37, с. 131], або й інших навчальних закладів, здебільшого Київської академії [5, р. 161]. Зважаючи на наявність потужної типографії, певний час школа Ставропігії стала науково-освітнім центром. Зокрема, у 1609 р. з братської друкарні вийшов теолого-педагогічний твір «О воспитании чад», «О священстві» Іоанна Златоуста, низка граматики, віршів, полемічних творів і навіть драм античних класиків [29]. Кардинальні зміни відбулись у XVIII ст., коли після прийняття унії, Конгрегація по поширенню віри паралельно з єпископом Атанасієм Шептицьким розпочали «процедуру» уніфікації братства у відповідності до норм Католицької Церкви. Одним з елементів уніфікації стала вимога виключення «схизматиків» з школи [49, с. 192]. Очевидно, що дане положення негативно відбилося на якості навчання, позаяк виключало можливість залучення людей з «схизматичських країв». Фактично, у стані стійкої стагнації братська школа перебувала до реформи 1788 р.

Програма навчання.

1592 р., братство отримало право викладати «сім вільних наук»: граматику, діалектику, риторику, арифметику, геометрію, астрономію, музику. Завдяки цьому шкільна програма включала студії вищого рівня [27]. Схема навчання детально описана у «Порядку шкільному». Навчальний день починався о 9-й ранку або в інший час, назначений вчителем [5, арк. 450]. Розташування дітей в класі було у відповідності до вмінь: «которий больше умьеть, сидіти будеть вище, би и барзо нищ бил; котрий менш умьти будеть, на подльйшом мьсци сидьть маеть» [6, с. 39]. Присутність учнів чітко контролювалась. Саме навчання починалось з молитви. Далі, у відповідності до класу, перевірялось домашнє завдання. Далі перерва, опісля виклад нового матеріалу. Прикметно, що навчальна програма складалась з трьох частин: граматики, діалектики та риторики, про що прямо зазначено в документі [14, арк. 451]. Важливим моментом є організація диспутів, як засобу перевірки знань учнів. Практично всі сучасні дослідження звертають увагу на тісний зв'язок братської освіти з латинською та протестантською, зокрема й у галузі музики [19, с. 86]. До слова, музичній освіті надавали досить вагомого значення. Братство навіть брало на утримання здібних

учнів з бідних сімей, які мали співати в церковному хорі [25, с. 10].

Відомі випускники.

Незважаючи на всі перипетії, братська школа, яка таки не стала університетом [22], змогла випустити низка відомих діячів свого часу. Серед них: Ісайя Козловський-Трофимович – ректор Києво-Печерської школи та Києво-Могилянської академії, Петро Могила – митрополит Київський, Галицький і всієї Русі [40], Олександр (Софроній) Мигалевич, професор київської академії, згодом ректор Московської академії, Феофілакт Лопатинський, ректор Московської слов'яно-греко-латинської академії, Януарій Заблоцький – «содержатель» бібліотеки Олександрівського монастиря у Петербурзі, Митрофан Слотвинський – викладач Київської академії, Харківської колегії, Зертис Каменський – ректор Московської академії [26, с. 146-147] та низка інших. Безперечно, саме ці імена свідчать про високий рівень братської школи та її значення в історії.

Навчальний заклад Товариства Ісуса у Львові.

Організація та рік заснування.

Чернечий орден «Товариство Ісуса», 1608 р. Єзуїти були засновані у 1534 р. групою дворян на чолі з іспанцем Ігнатієм Лойолою. У 1540 р. було отримано відповідне затвердження папи Павла III [36, с. 334]. У 1560-их рр. були відкриті перші осередки Товариства у Речі Посполитій. Як і будь-яке чернече згромадження єзуїти ставили за мету поширення християнства, у католицькому розумінні, у першу чергу через проповідництво. Однак, завдяки наполяганням одного з соратників Лойоли – Ієроніма Надаля до сфери діяльності Товариства була включена й освіта [7, с. 264]. Забігаючи наперед, варто сказати, що дане рішення стало чи не найважливішим у всій історії ордену. До Львова перші єзуїти потрапили у 1584 р. на запрошення архієпископа Яна-Димітрія Соліковського [1, с. 10]. За невеликий час, завдяки щедрим фундаціям, «проходять» всі етапи орденської структури від місії через резиденцію до колегії, яку відкривають у 1608 р. [35, с. 283]. Тут варто зауважити один термінологічний момент. Дуже часто поняття «колегія» ототожнюють з навчальним закладом. Це не відповідає дійсності, позаяк сам термін позначає етап орденської формації у конкретному місці, хоч сам статус дозволяв відкривати навчальні заклади вищого рівня [35, с. 283].

Програмний документ.

Єзуїти були чи не єдиним згромадженням, яке включило до своєї статутної діяльності освіту [47, с. 7]. Зокрема, дане положення було прописане у «Конституціях» Ордену [2]. Однак, головним «освітнім» документом була затверджена у 1599 р. програма «Ratio studiorum». Характеризуючи освітню систему єзуїтів, варто відзначити, що вона була спрямована, у першу чергу, на дітей міщан та аристократів. Відповідно шкіль початкового рівня не було [13, с. 14]. Організація навчальних закладів вищого рівня була чітко регламентована, тому аналізуючи «Ratio studiorum» можна досягнути суті єзуїтського навчання. Навчання у «Товаристві» надавалась чітка мета: «...науки, і робити це таким чином, щоби спонукати до пізнання нашого Творця й Відкупителя і пробуджувати любов до Нього» [13, с. 39]. Виконання цього завдання було покладено на ректора та спеціально призначеного префекта студій. У залежності від кількості учнів, могли призначати додатково 1 або 2-х префектів. Чітко регулювався зміст і тривалість навчальних курсів. Зокрема, лекції зі Святого Письма студенти слухали два роки, арамейську мову викладали рік, теологію – 4 роки [13, с. 41-42]. Кожен курс мав свої вимоги до викладачів. Зокрема, теологію могли викладати тільки прихильники св. Томи Аквінського, інших ж не допускали [13, с. 41-42]. Крім цього «Ratio» регулював принципи навчання, допуску до певних курсів, складання іспитів і навколоосвітнього життя учнів.

Фінансова основа.

Заснування нового осередку було справою непростю. Звід приписів «Товариства» зазначав немалі вимоги щодо цього: фундатор мав забезпечити наявність помешкання, костелу, обладнання, бібліотеку, город [46, с. 144]. Забезпечити такі потреби могли тільки щедрі фундації, тому не дивно, що серед головних жертводавців ордену є чільні люди регіону. Першим у цьому списку є сам ініціатор запрошення монахів до Львова – архієпископ Ян-Димітрій Соліковський, який пожертвував після смерті свої книги [8, с. 580]. Серед інших фундаторів можна назвати: Костянтина Корнякта (який був православним), Софія Гандзльова, Софія Мелецька, Ельжбета Сенявська, Єжи Мнішек, Станіслав Стадницький і низка інших діячів [47, с. 105]. Крім цього, завдяки цим же пожертвуванням, єзуїти отримали міцну фінансову опору у вигляді маєтності сіл Подусільна, Бачів, Мужилівичі, Бердихів, Но-

восілки, Ляшки, Подлубли, Зимна Вода, Рудно [36, с. 343]. Наявність потужної матеріальної бази дозволила забезпечити безкоштовне навчання. А це, разом з високим рівнем навчання, вплинуло на стрімку зростання кількості учнів. Станом на першу половину XVII ст. чисельність учнів оцінюється в майже 700 учнів [6, с. 12]. Відповідно, фінансове становище єзуїтського закладу можна оцінити як дуже добре.

Викладацький склад.

Статутні документи, які стосувалися освіти, сформували цілу низку фахових і морально-педагогічних вимог до викладацького складу. Однією з головних персон в освітній системі був генеральний префект студій. Він мав бути «винятково вправним у науках», позаяк до його обов'язків входив відбір кандидатів до вчителювання [13, с. 15]. Фахові вимоги були теж серйозними. Так, наприклад, професор філософії повинен був мати завершений курс богослов'я та додатково пройти дворічний курс повторення. Якщо ж він виявлявся схильним до «вільнодумства і новаторства» його слід було усунути від викладання [13, с. 44-45]. До слова, «уникнення новизни поглядів», було спільною настановою для всіх викладачів [13, с. 77].

По факту, єзуїтська система сама для себе готувала майбутніх викладачів, позаяк окремо було прописано про те, кого і як слід допускати до вчителювання [13, с. 53-54]. Зважаючи на те, що одним з основних завдань було виховання майбутніх членів Товариства, дане твердження не є чимось особливим. Здебільшого, викладачами були самі члени Ордену. Частина з них отримала освіту ще не будучи ченцями [47, с. 172]. Загалом, протягом зазначеного періоду можна виділити таких викладачів: Анджей Гонцель-Мокрський (вчитель Богдана Хмельницького) [34, с. 543], Маттіас Тлучинський (дослідник першоджерел Католицької Церкви) [42, с. 179], Урбанус Убалдіні (автор життєпису св. Станіслава Костки й історії образів Діви Марії) [42, с. 181], Себастьян Сераковський (організатор обсерваторії) [39, с. 15] та низка інших.

Програма навчання.

Засади єзуїтського навчання окреслив сам фундатор Товариства св. Ігнатій Лойола у «Конституціях». Початкову освіту, як вже згадувалось, не надавали, позаяк на такі студії потрібно було надто багато людей [13, с. 11]. Відповідно, увага була сконцентрована на ви-

кладанні «вищих студій» – семи вільних мистецтв (інфіма, граматика, синтаксис, поетика та риторика). При чому перший та останній «класи» передбачали можливість дворічного навчання [13, с. 14].

У класі інфіми учні вивчали початки латини, виконували граматичні вправи та робили переклади листів Цицерона/Катона/Фредра [47, с. 57].

У класі граматики закріплювали знання латини та починали вивчати основи синтаксису, читаючи уривки з античних творів Цицерона, Лівія, Салюстія й ін. На третьому році навчання учні мали вільно володіти латиною та вміти переказувати уривки з творів античних класиків [8, с. 112]. Паралельно з цим учні протягом цих трьох років вивчали грецьку мову та початки математики [14, с. 61].

Клас поетики мав на меті допомогти засвоїти поетичну стилістику високої латини і підготувати до вивчення риторики. У цей же час учні самі починали писати свої твори латиною.

Навчання риторики починалось у другому півріччі викладання поетики [11, с. 242]. Цій науці надавалось особливого значення. Завдяки ній майбутні священики мали навчитись мистецтву проповіді, а світські особи отримували достатню кваліфікацію для отримання різних посад.

Курс філософії трактувався як підготовчий до курсу богослов'я, хоч його викладали лише у Віленській академії [14, с. 70]. Цей навчальний предмет включав у себе діалектику, філософію природи, метафізику, моральну філософію та математику [14, с. 65]. Кожна з цих дисциплін, по факту, була окремим предметом.

Методика навчання базувалась на принципі «стільки знаю, скільки пам'ятаю». Учням рекомендувалось щодня по 20-30 хв. тренувати пам'ять вивченням уривків з творів античних класиків [13, с. 79]. Домашні завдання перевірялись. Характерною рисою навчання був принцип взаємоперевірки та змагальності між учнями.

Велику увагу приділяли і моральному вихованню. Найперше через систему контролю за успішністю та поведінкою учнів, а також за рахунок залучення їх до учнівських Содаліцій (Марійських братств). Окремим засобом впливу був театр, покликаний через вистави виховувати побожність і готувати до публічної діяльності випускників.

Відомі випускники.

Очевидно, що вельми потужний навчальний заклад випустив цілу плеяду відомих лю-

дей. Серед них: примас Польщі Ігнацій Красицький [45, s. 144], греко-католицькі єпископи Атанасій Шептицький [21, с. 633] та Стефан Левинський [38, с. 1264], польний гетьман Ян-Станіслав Яблоновський [12, s. 232-239], киево-чернігівський єпископ латинського обряду Ян-Самуель Ожга [10, s. 685] та низка інших діячів.

Висновки. Незважаючи на те, що викладений вище матеріал є лише узагальненням, можемо зробити певні висновки.

1. Обидва навчальні заклади зазнали впливу з боку протестантизму і стали синтезом відповідно православно-протестантського та католицько-протестантського погляду на навчання;

2. Обидва навчальні заклади мали чітку програму навчання, яка описувалась у конкретному документі;

3. Обидва навчальні заклади мали достатнє фінансування. Правда фінансові можливості у Ставропігії та Товариства Ісуса були різними. Звідси і краще матеріальне та кадрове забезпечення єзуїтів. Тут варто зауважити, що на відміну від братської школи, академія була одним з основних напрямів функціонування Товариства. Тому, зважаючи на значні фундації від магнатерії, фінансова основа академії була куди міцніша та стабільніша;

4. І в школі, і в академії викладацький склад був високого рівня. Правда у Ставропігійському навчальному закладі це було періодично. В основному через військові дії середини XVII століття та постійні обмеження контактів з іншими православними осередками з боку влади.

5. Структура навчання теж має схожі риси. Однак, варто відзначити те, що через кращу матеріальну базу та ширші можливості обміну викладачами, єзуїтська система була ґрунтовнішою.

У підсумку можемо стверджувати, що вказані навчальні заклади при всій різниці у статусі, можливостях і завданнях були вельми схожими у багатьох моментах. Хоч те, про що свідчить така схожість ще потребує докладнішого вивчення у майбутньому.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Album kościoła oo. Jezuitów we Lwowie: wydany z okazji koronacji obrazu Matki Boskiej Pocieszenia 1905 roku. Kraków: w drukarni «Czasu», 1905. 44 s.
2. Constitutiones Societatis Iesu a Congregatione Generali XXXIV annotatae et Normae complementariae ab eadem Congregatione approbatae. Romae, 1995. Pars 3, 7.
3. Goliński Z. Krasicki Ignacy Błażej Franciszek h. Rogala // Polski Słownik Biograficzny. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970. Tom XV, zeszyt 6. S. 144-150.

4. Isaevych I. Between eastern tradition and influences from the west: confraternities in early modern Ukraine and Byeloryssuia // Ricerche slavistiche. Vol. XXXVIII. Roma, 1990. P. 269-294.

5. Isaevych I. Voluntary Brotherhood: Confraternities of Laymen in Early Modern Ukraine. Edmonton-Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2006. 324 p.

6. ks. Syganski J. Monografia obrazu Matki Boskiej Pocieszenia ukoronowanego 28 maja 1905 w koscielach lwowskim oo. Jezuitow. Lwow: Polonia, 1906. 92 s.

7. ks. Niemiec J. Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564-1886 // Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 5. S. 264.

8. ks. Zaleski S. Jezuci w Polsce. Krakow, 1900. T. 1. 404 s.

9. ks. Załęski S. Kolegia i domy założone w pierwszej dobie rządów Zygmunta III. 1588-1608. Kraków, 1904. S. 557-667.

10. Kumor B. Ożga Jan Samuel h. Rawicz (ok. 1680-1756) // Polski Słownik Biograficzny. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1979. T. XXIV/4. Zesz. 103. S. 685-686.

11. Lukaszewicz J. Historia szkół w Koronie I w Wielkim księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794. Poznan, 1849. T. 1. 482 s.

12. Nowak T. Jabłonowski Stanisław Jan na Jabłonowie i Ostrogu h. Prus III (1634-1702) // Polski Słownik Biograficzny. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1963. T. X/2, zeszyt 45. S. 232-239.

13. Ratio studiorum: Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти (Серія Studia rationis) / Пер. з лат. Р. Паранько, пер. з англ. А. Маслох. Львів: Свічадо, 2008. 250 с.

14. Альбом ставропігійського братства. Львівський історичний музей. Відділ фондів (рукописи), інв. № 135. 458 арк.

15. Антонюк Г. Розвиток освіти у братських школах України XVI-XVII ст. в контексті західноєвропейського відродження // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. С. 198-206.

16. Архив Юго-Западной России. Акты, относящиеся к истории Львовского ставропигиального братства (1586-1881 гг.) / Под ред. А.С. Крыловского. Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира, 1904. Ч. 1. Т. 10. 967 с.

17. Архив Юго-Западной России. Акты, относящиеся к истории Львовского ставропигиального братства (1586-1881 гг.) / Под ред. А.С. Крыловского. Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира, 1904. Ч. 1. Т. 11. 772 с.

18. Архив Юго-Западной России. Акты, относящиеся к истории Львовского ставропигиального братства (1586-1881 гг.) / Под ред. А.С. Крыловского. Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира, 1904. Ч. 1. Т. 12. 748 с.

19. Байцар А. Роль музичного шкільництва львівського братства в процесі оновлення церковного співу в Україні // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. Випуск 5. 2009. С. 84-90.

20. Вдович С. Освіта і виховання у братських школах України. // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2016. № 2. С. 139-155.

21. Войтович Л. Шептицькі // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10: Т-Я. С. 633.

22. Голод І. Всеукраїнська «альма матер». Львівському університету – 350 років [Електронний ресурс] / Ігор Голод // Історична правда. 2011. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/01/20/16699/>

23. Долинська М. Локалізація Ставропігійської друкарні у Львові / Мар'яна Долинська // Вісник Львівського університету. Серія Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Випуск 1. 2006. С. 133-140.

24. Друзев О. Протистояння Львівського ставропігійського братства та єпископа Йосифа Шумлянського. Прийняття унії. Загальний огляд // Наукові записки Вінницького педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2015. Випуск № 23. С. 18-23.

25. Ісаєвич Я. Братства й українська музична культура XVI-XVIII століть // КАΛΟΦΩΝΙΑ: Науковий збірник з історії церковної музики та гімнографії. Число 1. 2002. С. 10.

26. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVIII ст. Київ: Наукова думка, 1966. 252 с.

27. Ісаєвич Я. Братства та їхні школи. Шкільництво уніа-тів. Історія української культури. У п'яти томах. Том 2 (Українська культура XIII – першої половини XVII століть). Київ: Наукова думка. 2001 [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult237.htm>

28. Ісаєвич Я. Джерела про суспільно-політичну і культурну діяльність братств України в XVI-XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. Київ, 1969. Вип. 4. С. 37-47.

29. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми // Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2002 [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/isaevych/is.htm>

30. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 768 с.

31. Капраль М. Українська громада на вулиці Руській Львова в 1500-1585 роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. Випуск 37/1. 2002. С. 145-160.

32. Киричук О. Перехід львівського ставропігійського братства під юрисдикцію святого Апостольського престолу (за матеріалами ЦДІА України у Львові) // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні. Матеріали наукової конференції 4-5 квітня 1996 року/за ред. М. Бандрівського. Львів, 1996. С. 95-99.

33. Кіт Н. Книготоргівля львівського Ставропігійського братства у XVI – першій половині XVIII ст. // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Випуск 2. 2007. С. 39-53.

34. Кметь В. Гонцель-Мокрський Анджей // Енциклопедія Львова / За ред. А. Козицького та І. Підкови. Т. 1. Львів: «Літопис», 2007. С. 543-544.

35. Кметь В. Єзуїтська колегія // Енциклопедія Львова / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2008. Т. 2. С. 283-286.

36. Кметь В. Єзуїтський колегіум на тлі контрреформації у Речі Посполитій в XVI – першій половині XVII ст. // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В'ячеслава Стрельського (Серія «Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела». Вип. 4). Київ, 2001. С. 351-558.

37. Лазорак Б., Досин Д. Кілька нових фактів до історії

братських шкіл Львівсько-Галицько-Кам'янецької єпархії (XVIII ст.) // Молодь і ринок: щомісяч. наук.-пед. журн. 2012. № 2. С. 130-135.

38. Левинський Степан // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк: Молоде життя; Львів; Київ: Глобус, 1955-2003. Т. 4. С. 1264.

39. Нариси з історії львівської астрономії / С. Апунович, Б. Новосядлий // Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Львів, 2011. Т. 8: Фізичний збірник. С. 12-23.

40. Невмержицька О. Братські школи Львівщини як осередок підготовки педагогічних кадрів (XVI-XVII ст.) [Електронний ресурс] // Інтернет-портал «Медієвіст». 2013. URL: <http://www.medievist.org.ua/2013/11/vixvii.html>

41. Савчук Г. До питання про «занепад» українського друкарства в Галичині у XVIII ст. Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Випуск 4. 2009. С. 28-35.

42. Серяков С. Науково-культурний потенціал львівської єзуїтської школи (1648-1700) // Україна в Центральній-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.) Випуск 8. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. С. 172-192.

43. Соколов В. Бібліотеки церковних братств в Україні у XVI-XVIII ст. // Вісник Книжкової палати. 2014. № 3. С. 20-24.

44. Твердохліб А. Роль Івана (Іова) Борецького в становленні та розвитку Львівської братської школи // Педагогічні науки. 2013. Вип. 2. С. 142-146.

45. Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф.129. Оп.1. Спр.72. Арк.1.

46. Швець Н. До історії зібрання інкунабул Львівського національного університету імені Івана Франка // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Вип. 1. С. 141-167.

47. Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI-середини XVII ст. Львів: Свічадо, 2008. 340 с.

48. Шинкарук В., Нічик В., Сухов А. Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінець XVI – початок XVIII ст.): Тексти і дослідження. Київ: Наукова думка, 1988. 568 с. (Пам'ятки філософської думки українського народу)

49. Шустова Ю.Є. Документи Львовського Успенського Ставропігійського братства (1586-1788): Источниковедческое исследование. М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. 648 с.

Друздєв Олег Спроба порівняння навчальних закладів Успенського братства та Товариства Ісуса у Львові

У статті здійснено спробу порівняння навчальних закладів львівського Успенського братства та Товариства Ісуса. На основі наявних матеріалів зроблено аналіз матеріальних та організаційних основ навчальних закладів. Надано характеристику їх особливостям і визначено спільні та відмінні риси. Показано ключові етапи розвитку та становлення цих освітніх центрів, через які пройшла ціла плеяда видатних діячів науки та культури свого часу. Проаналізовано головні твори, які формували навчальний процес. Висвітлено основні засади процесу навчання.

Важливим результатом дослідження стало виявлення великої кількості спільних рис, які об'єднували обидва заклади, що свідчить про спільність освітньо-культурного простору у межах регіону загалом і міста зокрема. На основі отриманих результатів зроблені висновки для подальших досліджень.

Ключові слова: братство, школи, Ставропігійське братство, Успенське братство, Львів, Товариство Ісуса, єзуїти

Друздєв Олег Попытка сравнения учебных заведений Успенского братства и Общества Иисуса во Львове

В статье предпринята попытка сравнения учебных заведений львовского Успенского братства и Общества Иисуса. На основе имеющихся материалов сделан анализ материальных и организационных основ учебных заведений. Дана характеристика их особенностям и определены общие и отличительные черты. Показаны ключевые этапы развития и становления этих образовательных центров, через которые прошла целая плеяда выдающихся деятелей науки и культуры своего времени. Проанализированы главные произведения, которые формировали учебный процесс. Освещены основные принципы процесса обучения.

Важным результатом исследования стало выявление большого количества общих черт, которые объединяли оба заведения, что свидетельствует об общности образовательно-культурного пространства в пределах региона в целом и города в частности. На основе полученных результатов сделаны выводы для дальнейших исследований.

Ключевые слова: братство, школы, Ставропигийское братство, Успенское братство, Львов, Общество Иисуса, иезуиты

Druzdiev Oleg An Attempt to comparing the educational institutions of the Dorminion Brotherhood and the Society of Jesus in Lviv

In this article attempts to compare the educational institutions of the Lviv Dormition brotherhood and of the Society of Jesus.

Based on available materials made an analysis of the financial and organizational foundations of both educational institutions. The description of their features was made. Also defined the common and distinctive features. Shown the key stages of the development and formation of these education centres, through which passed a whole pleiades of prominent figures of science and culture of his time. Analyzed the main works that formed instructional process. The main principles of the learning process are highlighted. An important result of this research was the detection of a large number of common features, which united both institutions, that illustrates the commonality of educational-cultural space in the region in general and the city in particular. On the basis of the obtained results, conclusions were made for further research. In general, this topic is very important for researchers and all, who interested in the history of Lviv, Dorminion brotherhood and Society of Jesus. Especially this theme is important for refuting stereotypes about interconfessional conflicts, which will provide a good basis for establishing a dialogue between confessions in our time.

Keywords: *brotherhood, schools, Stavropigian Brotherhood, Assumption Brotherhood, Lviv, Society of Jesus, Jesuits*

Рецензенти:

Кривошея І.І., к.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 14.09.2017 р.